

‘σπλαγχνισθεῖς’

‘met barmhartigheid bewogen’

*Meditatie ds. Gerard Rinsma
zondag 11 februari 2018
(vijfde zondag na epifanie)*

LEZINGEN

1ste schriftlezing: 2 Koningen 5:1-3; 9-15b

2de schriftlezing: Marcus 1:40-45; Marcus 3:6

OVERWEGING

Toen ik zo met het evangelie van Marcus bezig was, vroeg ik me af: ben ik ooit wel eens op de knieën gegaan? Is de nood wel eens zo hoog, zo groot geweest, dat ik op de knieën ging? Voor de voeten van een ander? En wij, zijn er momenten in ons leven geweest, dat we op de knieën zijn gegaan? Omdat we radeloos, hopeloos, wanhopig waren? Van mijn grootouders weet ik dat ze ooit een hele nacht lang beide op de knieën hebben gelegen. Voor het ledikant van mijn moeders zuster, toen die nog een klein kind was. Ze hebben de hele nacht gebeden. In de vroege ochtend bleek dat de crisis voorbij was en mijn tante genezen. Toen ik het hoorde, kon ik het me nauwelijks voorstellen: mijn grootouders een hele nacht op de knieën om te bidden!

Zou de melaatse ook zo groot geworden zijn? Opgevoed door ouders, die hem bidden hadden geleerd? Ouders, die hem van God hadden verteld? Ouders die hem hadden leren vertrouwen op hun God? Die misschien op de knieën hadden gelegen? Die hem hadden voorgedaan?

Lang geleden in een vorig leven. Toen hij nog gezond was en onbezorgd, toen hij nog tussen de mensen woonde, gewoon getrouwd was en kinderen had. In een huis net zoals iedereen. Lang geleden, toen leven en gezondheid nog vanzelfsprekend waren, toen hij God daarvoor nog kon danken in de synagoge. Lang geleden, voordat hij ziek werd, voordat deze afschuwelijke ziekte zich bij hem zich openbaarde.

Melaatsheid was niet alleen een besmettelijke ziekte, maar betekende tegelijk dat je onrein was. Het volk Israël zag zich door God geroepen om een rein volk te zijn. Er waren duidelijke regels opgesteld, die bepaalden, wanneer je rein of onrein was. Koosjer. We vinden ze in het boek Leviticus: uitgebreide beschrijvingen van wat je onrein maakte en hoe je weer rein kon worden. En op het gebied van melaatsheid gold: direct melden bij de priester en als hij constateerde dat je inderdaad aan deze ziekte leed, werd je onmiddellijk onrein verklaard en werd je de toegang tot tempel, synagoge, tot heel de bewoonde wereld ontzegd.¹

¹ 'Rein' en 'onrein' zijn voor ons moeilijk te duiden woorden. Ze worden vaak geassocieerd met: netjes, vies, smerig. De joodse exegeet Hirsch vertaalt het Hebreeuws met het Engelse woord unfit; dat wil zeggen: ongeschikt, niet in de goede conditie. En dat op de eerste plaats met betrekking tot het heiligdom. Iemand die met de dood bezig is, is voor een korte tijd niet goed geëquipeerd voor het heilige. Een vrouw die een kind heeft gebaard, wordt onrein genoemd. Dat is niet vies of smerig of minderwaardig, maar zij is op dat moment niet geconditioneerd om te verschijnen in het heiligdom. Waarom dan niet? Zij heeft nu alle aandacht nodig voor het nieuwe leven. Zij is daar lichamelijk en geestelijk geheel mee bezig. Wanneer zij zich daarna weer vrij kan be-

Maar let wel. Niet als straf, maar, omdat je er door je ziekte niet meer geschikt voor was. Maar dat gold ook als je iemand begraven had. Iemand die een dode aanraakt, wordt zeven dagen onrein, lezen we in Numeri.² Hier kan toch geen sprake zijn van opzet, want de doden moeten worden begraven. Daarom is het woord beter te vertalen met ongeschikt, niet in de goede conditie. En dat op de eerste plaats met betrekking tot het heiligdom. 'Rein' en 'onrein' hebben te maken met de geschiktheid om voor Gods aangezicht te verschijnen, als gemeenschap en als individu.

Maar roept dat tegelijk niet de vraag op, wie er uitgesloten worden. Niet zozeer uit de eredienst, maar uit de samenleving? Omdat wij ze niet geschikt vinden?

“Losers” heet dat in de yuppentaal. Letterlijk: verliezers. En iedereen in de p.r. business weet dat het niet goed om je met ‘losers’ op te houden, gezien te worden. Niet goed voor je imago.

In het oude Testament heeft de trotse Naäman er duidelijk moeite mee. Zijn de rivieren in mijn land niet goed genoeg? Moet ik in plaats daarvan me wassen in de Jordaan? Die gootsteen? De mensen die er geweest zijn, zullen het misschien kunnen begrijpen: de Jordaan is geen Rijn of Donau: een rivier met allure. Er is aan de rivier zelf niet te ontdekken, waarom hij zo bijzonder is. Bijzonder is hij alleen, omdat hij in de verhalen van Israël toegang geeft tot het beloofde land, toegang geeft tot het volk dat daar woont en tot de God, waarin zij geloven. De Jordaan is geen gewone rivier, maar een belijdenis-rivier. Een dooprivier. Door de Jordaan kom je weer terug bij God. Mag je erbij horen. Ook Naäman, de man uit Syrië.

Een paar jaar geleden stond ik er ook bij d Jordaan, maar distantiëerde me toch van de mensen, die zich daar in volle overtuiging lieten

wegen, kan zij zich weer presenteren in het heiligdom, en nog met meer recht als moeder van nieuw leven. 'Rein' en 'onrein' hebben te maken met de geschiktheid om voor Gods aangezicht te verschijnen, als gemeenschap en als individu. In het evangelie komen we daarvan voorbeelden tegen, zeker wanneer er sprake is van een melaatse, maar ook bijvoorbeeld wanneer Jezus zegt: 'Als je opgaat naar de tempel en je beseft dat je broeder iets tegen je heeft, ga dan terug om je eerst te verzoenen' (Matteüs 5, 23-24). Want als je je niet verzoent met je broeder, ben je niet in de juiste gesteldheid om daar te verschijnen.

² Numeri 19, 11-14 Hij die het lijk van enig mens aanraakt, zal zeven dagen onrein zijn. Hij zal zich op de derde dag ermee ontzondigen, en op de zevende dag zal hij rein zijn. Maar indien hij zich op de derde dag niet ontzondigt, zal hij op de zevende dag niet rein zijn. Ieder die een lijk, enig mens, die gestorven is, aanraakt, en zich niet ontzondigt, verontreinigt de tabernakel des HEREN, en hij zal uit Israël uitgeroeid worden; omdat het water der reiniging op hem niet gesprengd werd, zal hij onrein wezen; zijn onreinheid is nog op hem. ¹⁴ Dit is de wet, wanneer in een tent iemand gestorven is: ieder die de tent binnengaat en alles wat in de tent is, zal zeven dagen onrein zijn;

dopen of zichzelf onderdompelden. Niet omdat ik zelf ooit al gedoopt was, maar omdat ik mij er te goed voor voelde.

Maar nu besef ik dat dat het laatste was waar Jezus last van had. Zich ergens te goed voor voelen. Niet voor een doop in de Jordaan. Niet voor een verblijf in de woestijn, niet voor een man met een onreine geest in de synagoge, niet voor een bezoek aan de schoonmoeder van Simon en vanmorgen ook niet voor deze melaatse.³ Sterker: het hoort bij zijn missie. Het evangelie moet terechtkomen bij de mens die zijn oorspronkelijkheid, zijn bestaansweelde heeft verloren, door welke oorzaak dan ook. Al datgene was is aangetast, moet weer heel worden. In de synagoge heerst de onreinheid in de persoon van de mens met de onreine geest. In het huis van Petrus is er bezetenheid in de vorm van verlamme koorts. En op deze zondag krijgen we dit nogmaals te horen, maar nu in de persoon van de melaatse. Een 'loser'

"Indien gij wilt, kunt gij mij reinigen!" Uit die woorden spreekt de nood van deze man. Waar andere rabbijnen met een boog omheen liepen, waar gewone mensen zich te goed voor voelden, daar lezen we dat Jezus diep geroerd is. In het Grieks lezen we het woord: *σπλαγχνιζεσθαι* spreek uit *splagnizesthai*. Heel letterlijk staat er 'zijn ingewand werd bewogen'. Jezus voelt pijn in het diepst van zijn lijf, vanwege die nood van de man, die zich aan hem vastklampt. Zijn laatste strohalm. In de verschillende vertalingen klinkt het zo: En met barmhartigheid bewogen, En Jezus, met barmhartigheid innerlijk bewogen zijnde.⁴ En vol ontferming; moved with compassion, Und es jammerte ihn, diep geroerd vertaalt Oussoren. Maar daar blijft het niet bij. Dit gevoel heeft namelijk altijd meteen een handelen tot gevolg. Die innerlijke bewogenheid be-

³ Kerugma Winter 2009, pg. 103 De genezing van de melaatse is het slot van het eerste hoofdstuk. Het evangelie volgens Marcus kent een compact en bondig begin. Maar vooral: hij zet de vaart er flink in. Het evangelie gaat met ongeduldige haast van start. Dat valt of te lezen aan het steeds herhaalde woordje 'meteen' of 'terstond'. Het komt tien keer voor in dit hoofdstuk. Na de doop in de Jordaan Koren we in vers 10: en terstond zag Hij de hemel openscheuren; in vers 12: terstond dreef de Geest Hem naar de woestijn; vers 18: terstond verlieten zij hun netten; vers, 20: terstond riep Hij hen; vers 21: terstond ging Hij naar de synagoge; vers 23: terstond was daar de onreine geest; vers 28: terstond ging het gerucht over Jezus; vers 29: terstond ging Hij in het huis van Petrus; vers 30: terstond spraken zij over de schoonmoeder van Petrus; vers 42: en terstond verliet de melaatsheid hem. (Niet in alle vertalingen wordt dit zo consequent aangehouden. Wel bijvoorbeeld in de Statenvertaling en de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap.) Het lijken wel tien (her)scheppingswoorden. De vaart die ermee wordt aangeduid, is gericht op de mens. Er is alom genezing en herstel van menselijkheid. Want boze geesten worden allerwegen uitgedreven (vers 39). Herschepping, heiliging in de zin van heelheid van de schepping en de mens.

⁴ **Mattheüs 20:34** Jezus werd met ontferming bewogen en raakte hun ogen aan, en terstond werden zij ziende en zij volgden Hem.

weegt inderdaad, zet in beweging. Hij werd met ontferming over hen bewogen – om zich dan ook daadwerkelijk over hen te ontfermen. Oftewel: door de bewogenheid, die Jezus voelt tot in het diepst van zijn botten, wordt hij aangezet tot handelen, opgeroepen om iets te doen. En dat is niet gedaan met enkel geld overmaken naar een giro of in de collecte zak stoppen, maar het is de ander in zijn nood helpen. Als het moet: midden in de nacht, als het moet: op de snelweg. Als het moet: midden op straat, omdat we diep getroffen zijn en innerlijk bewogen door het lot van die ander.⁵

“Als u het wilt, kunt u het, mij rein maken.” Weet u, heel goed beschouwd wordt in deze ontmoeting het verhaal van de barmhartige Samaritaan geboren. Hier in deze toevallige ontmoeting met deze melaatse man ontdekt Jezus, leert Jezus zelf om barmhartig te zijn, om barmhartig te worden. En dat is het geheim van het evangelie: die kracht is in Jezus in overvloed aanwezig geweest. Zo overvloedig, dat mensen hem gingen beschouwen als de Messias, de gezalfde Gods; zo overvloedig dat hij Zoon van God genoemd werd, sprekend zijn Vader. Juist om, vanwege die overvloed van barmhartigheid, die zich nergens te goed voor voelt.

Maar er is ook die andere kant: de prijs die Jezus voor deze daad van barmhartigheid betaalt, is hoog. Want ondanks zijn verbod bazuint de man overal in het rond dat Jezus hem genezen heeft met het gevolg dat Jezus zelf zich nergens meer kan vertonen, ja bijna zelf een melaatse wordt. Het is voor hem onmogelijk geworden om zich gewoon onder de mensen te begeven, als een gewoon mens te leven. Als alle anderen. Deze ontmoeting, deze aanraking, deze genezing verandert het leven van Jezus compleet, zet het volledig op z'n kop. Zal het begin zijn van een weg waarop geen terug is.

Maar als hij het niet gedaan zou hebben, en zijn aard verloochend zou hebben, zouden we dan nu nog over Jezus hebben gesproken? Zouden we dan nog hem hebben herinnerd? Zouden we hem dan nog willen volgen? Juist omdat Jezus zijn hart laat spreken, weten wij dat hij de wil van God deed, weten we dat God barmhartigheid is, weten we dat God

⁵ Of zoals Gunda Schneider-Flume schrijft, 'mit dem verbum *πλαγχιζεσθαι* werden Wesen und Wirken Jesu beschrieben, mit dem er Unheilszusammenhänge unterbricht. In der Unterbrechung wirkt die Bewegung des Erbarmens, die auch den Samariter erfasste, als er den halbtot am Straßenrand Liegenden sah. Es ist die Oberfülle des Erbarmens, die in Jesu Auftreten, in seinem Wirken und in der Erzählung der Gleichnisse kontrafaktisch in die Wirklichkeit einbricht.'

niet genadeloos is en mensen met afzichtelijke ziektes straft, maar juist omgekeerd naar mensen omziet. Zelfs naar melaatsen, zelfs naar de mensen die onderaan staan, niemand hebben, uitgestoten zijn, verbannen zijn. Dankzij Jezus. Dankzij zijn ontferming, zijn barmhartigheid. Weten we en worden we ook geroepen om net zo in zijn voetsporen te gaan, ons nergens te goed voor te voelen en barmhartigheid te oefenen.

Iemand die dat heel goed begrepen heeft is paus Franciscus. Beroemd zijn zijn woorden over de kerk: "ik geef de voorkeur aan een kerk die gewond is, pijn lijdt en vuil is, omdat zij zich buiten op straat begeeft, boven een kerk die ongezond is, omdat zij zich opsluit en zich vastklampt aan haar eigen veiligheid.

En de paus vergeleek de kerk als een veldhospitaal net na een slag. Hiermee stelde hij allereerst vast wat in zijn visie prioriteit heeft: barmhartigheid gaat in de kerk boven alles. Voor alles moet de Kerk Gods barmhartige nabijheid zichtbaar maken en de wonden van de mensen helen. De aansporing zich te houden aan bepaalde regels en uitgangspunten en wat dat precies voor verandering impliceert in de levenswandel dat komt daarna pas. Het heeft geen zin, zei de paus, aan een zwaar-gewonde te vragen hoe hoog zijn cholesterolgehalte is en hoe het zit met zijn suikerspiegel. Men moet eerst zijn wonden helen, pas nadien kan men over de rest praten.

Meer dan door de angst iets verkeerd te doen, hoop ik dat zij zich laat leiden door de angst opgesloten blijven in de structuren die een vals gevoel van zekerheid geven, binnen de regels die ons hard doen oordelen.⁶ En als we zo met ontferming bewogen zijn, dan mogen we weten, voelen en zullen we ervaren dat het Gods hart, dat zich in ons roert. Zijn kracht is, die door ons stroomt. Zijn aard om mensen te redden. Laten we die nooit verloochenen. Amen.

⁶ Erik Borgman, leven van het komt pagina 133